

ІСТОРІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

УДК 070.424

Христина Білограць

асистент кафедри журналістики та засобів масової комунікації
Національного університету “Львівська політехніка”,
bilograts.khristina@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТУДЕНТСЬКОЇ ПЕРІОДИКИ: ВІД ВИНИКНЕННЯ ДО СЬОГОДЕННЯ

© Білограць Христина, 2017

Проаналізовано історичні особливості української студентської періодики, описано соціально-політичні чинники, які впливали на її функціонування. Висвітлено проблеми сучасної преси для студентів. Подано порівняльну характеристику студентських видань минулого і сьогодення.

Ключові слова: студентська періодика, газети та журнали, функціонування преси.

Христина Білограць

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СТУДЕНЧЕСКОЙ ПЕРИОДИКИ: ОТ ВОЗНИКНОВЕНИЯ ДО НАСТОЯЩЕГО

Проанализированы исторические особенности украинской студенческой периодики, описаны социально-политические факторы, которые влияли на ее функционирование. Освещены проблемы современной прессы для студентов. Дана сравнительная характеристика студенческих изданий прошлого и настоящего.

Ключевые слова: студенческая периодика, газеты и журналы, функционирования прессы.

Christina Bilograts

FEATURES OF FUNCTIONING OF THE STUDENT PERIODIC: FROM THE BEGINNING TO THE PRESENTATION

Analyzed the historical features of student periodicals in Ukraine, described the social and political factors. Specified the problems of modern media for students. Described the comparative characteristics of student press in the past and nowadays.

After studying student press issues, it was discovered that censorship and funding are two major interconnected problems for young publishers. Problems that exist through funding can significantly change the editorial policy of student publications, linguistic peculiarities, and also influence the subject matter of published materials.

The subject of publications in student publications is closely related to the events in society, in the past, students worried about what is going on around them and how global events will affect their lives. In the current issue of newspapers we can see articles on various topics, but when happens political events that may affect their future this is reflected in the publications.

By searched for the reasons of the emergence and existence of the student press, we identified the various groups of publishers: future professionals (journalists, publishers and

editors, philologists) and students studying on non-humanities. In most cases, they are driven by a desire to assert themselves, express their thoughts, and use a large amount of energy.

Since the beginnings of the student periodicals and until now, it has been a long time, but in the newspapers that issued and issues, we can see a lot in common. The modern publications from the contemporary art and technical design, which has improved thanks to scientific and technological progress, are very different. There is also a significant the difference in the themes of articles. Because after independence in market conditions ideology and propaganda disappeared, publishers were doing their utmost to interest potential recipients, forgetting the importance of national education and ideology in the materials of student periodicals.

Key words: student periodicals, newspapers and magazines, press functioning.

Засоби масової інформації впливають на суспільну свідомість, також є важливим фактором соціалізації сучасної молоді. Згідно з концепцією відомого канадського соціолога і культуролога Г. Мак-Люена, ера мас-медіа та електронної інформації радикально змінює і життя людини, і її саму [2].

Ще десяток років тому особливий авторитет серед молоді мали друковані ЗМІ, нині цю функцію дедалі більше переймають інтернет-видання. За словами О. Васюти, процес розвитку засобів соціальної комунікації є динамічним та залежить від багатьох чинників [1]. Звичайно, це політико-історичні зміни, відсутність чи наявність цензури, а також редакційна політика.

Постановка проблеми. Студентські ЗМІ, як вважає В. Маковій, формують світосприйняття молоді людини, розвивають її свідомість та виховують громадську позицію [6]. Зауважмо, що це очевидно, адже засоби інформації студентів, а зокрема і друковані періодичні видання завжди були реальним механізмом представлення інтересів та захисту прав цієї соціальної групи. Першою і найосновнішою завжди була функція інформування студентства, В. Маковій стверджує, що однією з функцій є розвиток особистості та формування її чіткої позиції [6]. Стосовно особливостей молодіжної преси Б. Лозовский вважає однією з альтернативних позицій трактування преси як засобу самовиховання молоді [5], а на думку М. Тимошика, окрім цього – ще й засобу її самоутвердження [8].

Аналіз публікацій. Історію студентських періодичних видань у своїх працях досліджували Л. Шологон, М. Тимошик, Б. Черняков. Сучасні проблеми студентської періодики аналізували та вивчали у статтях О. Злобіна, В. Маковій, Б. Лозовский, Н. Овдінко, А. Полуденко, О. Хазарадзе.

Завдання статті. Простежити та проаналізувати історичний розвиток студентської преси, визначити основні особливості та відмінності газет та журналів, які видавали для студентської молоді у минулому та сучасних періодичних видань.

Основний матеріал. Особливості української студентської преси та їхній вплив на сучасну періодику можна визначити, здійснивши порівняльну характеристику історичних етапів. Л. Шологон пише про те, що загалом видання українських студентських товариств ХІХ – початку ХХ ст. були цікавими, неординарними; вони намагалися як проінформувати читачів про свою діяльність, так і об'єднати молодь навколо українських національних ідей. Проте для них характерними були непрофесійність (редактори, як правило, були аматорами у журналістиці), брак коштів (студенти здебільшого самостійно збирали гроші на випуски) та короткий термін виходу у світ, що пояснювалося плинністю студентської генерації [11]. Зрозуміло, що останній фактор неабияк вплинув на те, що преса студентських товариств не дозволяє скласти цілісної картини громадської діяльності студентів та їхнього впливу на національно-культурний рух українців Галичини другої половини ХІХ – початку ХХ ст.

В СРСР, як відомо, преса була чітко підпорядкована провладним структурам, тому інформацію публікували, цензуруючи. Звичайно, були і самвидавні періодичні видання, але ними рідко коли займалися професіонали. Самвидав скоріше можна назвати явищем, яке розвивалося

стихийно. Трохи змінилася ситуація в період, який передував набуттю незалежності. На думку М. Тимошика, саме напередодні розвалу СРСР, коли держави Союзу вже мали певні можливості на втілення своїх національних амбіцій, почала будуватися система національних засобів масової інформації, у тому числі й молодіжних [8].

Як стверджував Б. Черняков, майже сторічний період переважно нелегального видання і побутування журнальної періодики не міг не позначитися на її типологічних рисах. Це сприяло досить “чистому” типу видань і форм їхньої внутрішньовидової диференціації, адже суб’єктами видавничої діяльності були конспіративні колективи молоді, об’єднані спільними навчальними завданнями і побутом, які не розголошували своїх намірів ані педагогам, ані, здебільшого, й батькам, не кажучи вже про неможливість залучати до випусків професійних літераторів, журналістів, осіб, зайнятих поза навчальною діяльністю [10].

Історичні особливості, як ми вважаємо, позначилися не тільки на типологічних рисах періодичних видань. Пропаганда, яку використовували в СРСР, давала про себе знати у свідомості видавців та читачів, тому навіть після проголошення незалежності ще довго спосіб подачі матеріалу не змінювався. Прикладом цього можуть бути навіть перші шпальти офіційних видань навчальних закладів – у радянські часи використовували портрети вождів, а на початку 90-х їх замінили на фотографії українських діячів.

У 90-ті рр., на нашу думку, стан преси був доволі складним, адже через кризу закривали практично усі видання для студентської молоді – ринкових умовах вони просто не могли існувати. У першому десятилітті 2000-х періодика для студентів почала активніше відновлюватися, реєструвалася все більша кількість друкованих видань. Звичайно, багато газет так і закінчили своє існування, не оформивши юридично документів – ця проблема існує і сьогодні. Підтверджено це, зокрема, опитуванням 78 редакторів студентських видань в 2008 р., яке показало, що їхні видання не завжди офіційно реєструються, а 57 % з них взагалі існують без реєстрації [7].

Сучасні студентські мас-медіа в Україні, стверджує В. Маковій, тільки починають вибудовувати свій інформаційний простір, тому вони ще не мають свого цілісного сформованого обличчя [6]. З цим твердженням нам важко погодитися, адже за період незалежності почала формуватися періодика і останніми роками кількість таких видань завдяки науково-технічному процесу збільшується та стрімко розвивається. Аналіз їхньої діяльності дає змогу зробити певні висновки та виокремити загальні риси, які об’єднують увесь масив цієї преси. Разом з друкованою студентською пресою виникає та розвивається також періодика в Інтернеті.

Статистика свідчить, що студентська молодь тепер менше читає, ніж колись. Водночас сьогодні результати соціологічних досліджень підтверджують, що це одна з найактивніших груп споживачів на ринку інформації. У 2003 та 2010 рр. О. Злобіна опитувала українських студентів. Виявилось, що в Україні в 2003 р. (40,9 %) читали газети більше, ніж у 2010 (29,4 %). Щодо журналів, то статистика така: 2003 – 34,9 %; 2010 – 25,2 %. Зате час, який проводять студенти в Інтернеті, за ці роки збільшився: 2003 – 1,9 %; 2010 – 27,4 % [4]. Дослідження показують, що останніми роками дуже популярним засобом комунікації став Інтернет. Студенти використовують Мережу для видання періодики.

На ринку молодіжних зареєстрованих видань, як стверджує О. Васюта, лише 4200 із більше ніж 30000 видаються регулярно [1]. Під “молодіжними”, очевидно, авторка розуміє ті, які орієнтовані на студентську аудиторію. Ми вважаємо, що описано характеристики власне студентських періодичних видань, а саме: орієнтація на доволі вузьке коло читачів, найчастіше, обмежене конкретним регіоном або навчальним закладом, нечітка дата виходу, вікова категорія. Що стосується незалежної періодики студентів, пише О. Васюта, то в умовах ринку суттєво знижується змістова цінність масових популярних видань для молоді, оскільки найвагомішою їхньою складовою стають реклама косметики, модного вбрання, кулінарні рецепти та інтерв’ю із псевдозірками [1].

Сьогодні, як відомо, студентська преса виконує функцію так званого речника молоді, яка навчається у вищих закладах освіти. За допомогою періодичних видань студенти представляють свої інтереси, можуть захищати власні права. Поки що студентські ЗМІ та студентське самовря-

дування – єдині можливі засоби вираження думок більшої частини громади студентів вищих навчальних закладів. На думку Н. Овдієнко, говорити про реальний або хоча б адекватний вплив студентської преси поки що зарано [7]. Хоча насправді відомі факти, коли у цій пресі публікували матеріали журналістських розслідувань, які допомагали прокуратурі виявляти злочинців.

Якщо вірити результатам опитування редакторів, то лише всього 37 % з них вважають себе незалежними від впливу адміністрацій вищих закладів освіти, решта говорили про те, що газета прискіпливо перераховується керівництвом. Після вивчення проблем преси для студентів, вважаємо, що цензура та фінансування – дві основні взаємопов'язані проблеми молодих видавців. Проблеми, які існують через фінансування, можуть суттєво змінювати редакційну політику студентського видання, мовні особливості, а також впливати на тематику опублікованих матеріалів.

Про те, якими могли б бути шляхи розвитку преси і що варто змінити у системі, щоб поліпшити її, обговорювали на конференції редакторів студентських газет, що відбувалася в 2007 р. Як зазначив В. Маковій, учасники молодіжних ЗМІ заявили, що тільки шлях комерціалізації студентської преси зробить її незалежною [6]. Але ми стверджуємо – щоб бути видавцями незалежних конкурентоспроможних видань, потрібні досконалі знання фахівців-видавців та економістів. Майже всі молоді газетярі визнають: жодне з таких видань не є прибутковим бізнес-проектом, тому не може вийти за межі університетів і стати конкурентоспроможним продуктом в інформаційному сенсі. Отже, в медіапросторі України ще не з'явилася прибуткова ніша для студентських локальних видань, Н. Овдієнко пише, що вони можуть існувати лише за наявності підтримки недержавного сектору та адміністрацій вищого закладу освіти [7].

На думку В. Маковія, потрібно провести всеукраїнські тренінги з розвитку студентських видань, щоб вони могли видавати якісний продукт. Це повинні бути лекції з комерціалізації видання, новинної журналістики, медіаменеджменту та стандартів незалежної журналістики. Потрібно звернути увагу також на пошук фінансів для молодіжної журналістики, грамотне оформлення проекту на отримання гранту та обміну досвідом між редакціями [6]. Проте з досвіду знаємо, що в більшості випадків до отримання грантів редакція просто саморозпускається, також ніхто не гарантує отримання коштів, тому на них не варто дуже сподіватися.

Дослідивши студентські видання, ми можемо стверджувати, що їхня особливість полягає у тому, що вони створені не фахівцями, а молодими людьми, які не знають всіх загальноприйнятих правил і просто вивчають у тих газетах практичну журналістику. Якщо це майбутні журналісти чи видавці, то під час навчання їм розкажуть про все, що треба знати, якщо періодичне видання видають не майбутні фахівці, то тренінги, лекції чи семінари їм просто не потрібні. Статистика опитування свідчить, що тільки 53 % редакцій студентських газет мають у власній команді студентів, які вчаться на журналістів.

На відміну від України, навчальні заклади США набагато активніше розвивають цифрові комунікації, у кожному з них є власний медіа-центр, де функціонують усі сучасні засоби масової інформації. Заклади освіти мають інтернет-версії друкованої продукції. Вони часто випускають по декілька газет, хоча їхня періодичність може бути різною. Наприклад, І. Жиленко описує газету "Minnesota Daily" – незалежне неприбуткове 12 сторінкове видання, в яке пишуть і яке випускають самі студенти, вона виходить з понеділка по четвер, а в онлайн-версії – по п'ятницях. Влітку газету випускають раз на тиждень. Окрім різних новин, подій та публікацій на звичні для студентських видань теми, провідне місце займає актуальна у всіх сучасних виданнях реклама. У газеті пропонують послуги для студентів, представників бізнесу, рекламують ресторани, книжкові магазини та інше. Тисячам людей, що зверталися до послуг газети, реклама допомагала, і їхні проекти ставали успішними і прибутковими [3]. Можемо припустити, що все-таки якісь кошти, можливо, просто символічні, за рекламу у редакції беруть. Зараз це п'ята за величиною щоденна газета Міннесоти, яка розповсюджується щодня у кількості 22 тис. примірників. Такі тиражі та періодичність випусків не часто може мати будь-яке інше впливове видання. Вона неприбуткова, тому скоріше за все фінансовою частиною опікується держава та керівництво університету.

Вважаємо, що державні структури повинні більше опікуватися періодичними студентськими виданнями. Звичайно, варто взяти до уваги, що можна використовувати рекламу як одне з альтернативних джерел хоча б часткового вирішення фінансового питання студентських видань.

Преса для студентів, без сумніву, має неабиякий вплив на всі процеси перехідного періоду молоді в доросле життя, зважаючи на темпи розвитку сучасного світу. Саме у ній навчаються та здобувають практику майбутні професіонали. В. Маковій стверджує, що в таких газетах студенти набувають великого досвіду управління і легко орієнтуються у роботі, а найголовніше – вони обирають, яку саме тему розроблятимуть у своїй професійній діяльності [6]. На думку О. Хазарадзе, студентська преса – це один із найголовніших важелів демократії в системі національної вищої освіти, адже в студентські роки люди готові безкоштовно боротися за справедливість, правду та інші суспільні цінності [9].

Як змінилася українська студентська преса з виникнення та до сьогодні, можна бачити вже тепер. Проте, на нашу думку, вона і зараз перебуває у процесі розвитку, хоча можна визначити притаманні тільки їй особливості.

Проаналізувавши історичні процеси та сучасність, ми зробили висновки, що раніше пресу видавали в більшості випадків аматори і робили це не задля знань, а просто через бажання зайнятися новою для себе справою – виданням газети. Тепер багато студентів випускають газети цілеспрямовано, щоб вчитися висловлювати свої думки, працювати в колективі, здобувати досвід.

Тематика публікацій у студентських виданнях, як нами було виявлено, тісно пов'язана з подіями у соціумі; в минулому студентів хвилювало те, що відбувається навколо них і як глобальні світові події вплинуть на їхнє життя. У теперішніх випусках газет можна побачити статті на різні теми, але коли трапляються події політичного характеру, що можуть вплинути на їхнє майбутнє, то це також відображається у публікаціях.

Шукаючи причини виникнення та існування студентської преси, ми визначили різні групи видавців: майбутніх фахівців (з журналістики, видавничої справи і редагування, філології) та студентів, які навчаються на негуманітарних спеціальностях. Студентів, які у майбутньому будуть працювати у періодиці, можна зрозуміти – вони намагаються на практиці навчитися того, що допоможе їм знайти роботу та бути успішнішими в кар'єрі, але таку пресу видають і ті, хто надалі жодним чином не буде дотичним до цієї справи. В більшості випадків це бажання самих студентів самоствердитися, висловити свої думки, а також просто використати надлишок енергії.

Висновки. Отже, з початків виникнення студентської періодики й до сьогодні минуло чимало часу, але в газетах, які видавали і видають, можна побачити багато спільного. Здебільшого цим займалися аматори, публікували статті на подібну тематику, багато газет видавали невеликими накладками з неточною періодичністю. Попри те, багато проблем залишилося такими самими – досі існує проблема фінансування, свободи слова, створення нового друкованого видання. Дуже відрізняються сучасні видання від тогочасних художньо-технічним оформленням, яке поліпшилось завдяки науково-технічному прогресу. Також суттєва різниця у наповненні статей. Оскільки після здобуття незалежності у ринкових умовах зникли ідеологія та пропаганда, видавці робили все можливе, щоб зацікавити потенційних реципієнтів, забуваючи про важливість національного виховання та ідеології у матеріалах студентських періодичних видань.

1. Васюта О. М. Проблеми розвитку сучасних молодіжних журнальних видань / О. М. Васюта // Тези доповідей X Всеукраїнської наукової конференції студентів і молодих вчених “Молодь: освіта, наука, духовність”; Ч. 2. – К. : Університет “Україна”, 2013 – С. 91–93.
2. Дунаєвська Ю. Вплив ЗМІ на формування здорового способу життя студентської молоді // Ю. Дунаєвська; Науково-теоретична конференція викладачів, аспірантів, співробітників та студентів кафедри фізичного виховання і спорту : тези доповідей / Відп. за вип. А. Є. Шенєлев. – Суми : СумДУ, 2012.
3. Жиленко І. Р. Студентська преса університету Міннесоти / І. Р. Жиленко // Матеріали шостої Всеукраїнської науково-практичної конференції “Журналістська освіта на Сумщині: набутки й проблеми” : збірник наукових праць / Укладачі О. Г. Ткаченко, В. О. Садівничий. – Суми : Сумський державний університет, 2011. – С. 138 – 141.
4. Злобіна О. Особливості формування життєвих орієнтирів студентської молоді в сучасному інформаційному просторі / О. Злобіна // Київський національний університет культури і мистецтв, Інститут

журналістики та міжнародних відносин. – К.: Український інформаційний простір, 2013. – № 1 (Ч. 2). – С. 132 – 137. 5. Лозовский Б. Молодежная газета или газета для молодежи / Б. Лозовский // *Вестн. Моск. ун-та. Сер.: Журналистика.* – 1989. – № 2. – С. 70. 6. Маковій В. І. Студентські ЗМІ в Україні: стан і тенденції розвитку [Електронний ресурс] // В. І. Маковій. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2295>. 7. Овдієнко Н. В. Студентські ЗМІ в структурі сучасної української журналістики (на прикладі газет “Студентська координата” і “Молодий журналіст”) [Електронний ресурс] / Н. В. Овдієнко. – Режим доступу : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2359>. 8. Тимошик М. С. Особливості формування нової системи української молодіжної преси напередодні розвалу СРСР (1986–1991) [Електронний ресурс] / М. С. Тимошик; *Науковий вісник України.* – Режим доступу : <http://visnyk.com.ua/stattya/567-osoblivosti-formuvannja-novoyi-sistemi-ukrayinskoyi-molodizhnoyi-presi-naperedodni-rozvalu-srsr-1986-1991.html>. 9. Хазарадзе О. І. Студентські ЗМІ. Механізми висвітлення сучасних проблем студентства [Електронний ресурс] / О. І. Хазарадзе. – Режим доступу : <http://masters.donntu.edu.ua>. 10. Черняков Б. Джерела до історії української преси учнівської та студентської молоді (XIX – поч. XX ст.) НАНУ, ЛБН ім. В. Стефаника, НДЦ періодики. – Львів, 2005. – 116 с. 11. Шологон Л. Періодичні видання українських студентських товариств Галичини як джерело з історії національно-культурного руху українців краю у 60-х рр. XIX – на початку XX ст. // Л. Шологон; *Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, вип. XXXIV.* – Запоріжжя, 2012. – С. 288 – 291.

REFERENCES

1. Vasyuta O. M. *Problemy` rozvytku suchasny`x molodizhny`x zhurnalny`x vydan` / O. M. Vasyuta; Tezy` dopovidej X Vseukrayins`koyi naukovoyi konferenciyi studentiv i molody`x vcheny`x “Molod`: osvita, nauka, duxovnist”*; Ch. 2. – K. : *Univertsytet “Ukrayina”*, 2013 – S. 91 – 93. 2. Dunayevs`ka Yu. *Vplyv ZMI na formuvannya zdorovogo sposobu zhyt`tya students`koyi molodi* // Yu. Dunayevs`ka; *Naukovo-teorety`chna konferenciya vy`kladachiv, aspirantiv, spivrobotny`kiv ta studentiv kafedry` fizy`chnogo vy`hovannya i sportu : tezy` dopovidej / Vidp. za vy`p. A. Ye. Shepyelyev.* – *Sumy` : SumDU*, 2012.3. Zhy`lenko I. R. *Students`ka presa universy`tetu Minnesoty`* // I. R. Zhy`lenko; *Materialy` shostoyi Vseukrayins`koyi naukovo-prakty`chnoyi konferenciyi “Zhurnalisty`ka osvita na Sumshhy`ni: nabutky` j problemy`” : zbirny`k naukovy`x pracz` / Ukladachi O. G. Tkachenko, V. O. Sadivny`chy`j.* – *Sumy` : Sums`ky`j derzhavny`j universy`tet*, 2011. – С. 138 – 141. 4. Zlobina O. *Osobly`vosti formuvannya zhyt`tyevy`x oriyenty`riv students`koyi molodi v suchasnomu informacijnomu prostori* // O. Zlobina ; *Ky`yivs`ky`j nacionalny`j universy`tet kul`tury` i my`stecztv, Instytut zhurnalisty`ky` ta mizhnarodny`x vidnosy`n.* – K.: *Ukrayins`ky`j informacijny`j prostir*, 2013. – # 1 (Ch. 2). – S. 132 – 137. 5. Lozovsky`j B. *Molodezhnaya gazeta y`ly` gazeta dlya molodezhy`* / B. Lozovsky`j // *Vestn. Mosk. un-ta. Ser.: Zhurnaly`sty`ka.* – 1989. – # 2. – S. 70. 6. Makovij V. I. *Students`ki ZMI v Ukrayini: stan i tendenciyi rozvytku* [Elektronny`j resurs] // V. I. Makovij. – *Rezhym dostupu* : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2295>. 7. Ovdienko N. V. *Students`ki ZMI v strukturi suchasnoyi ukrayins`koyi zhurnalisty`ky` (na pry`kladi gazet “Students`ka koordynata” i “Molody`j zhurnalist”)* [Elektronny`j resurs] // N. V. Ovdienko. – *Rezhym dostupu* : <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2359>. 8. Tymoshy`k M. S. *Osobly`vosti formuvannya novoyi sy`stemy` ukrayins`koyi molodizhnoyi presy` naperedodni rozvalu SRSR (1986–1991)* [Elektronny`j resurs] / M. S. Tymoshy`k; *Naukovy`j visny`k Ukrayiny`.* – *Rezhym dostupu* : <http://visnyk.com.ua/stattya/567-osoblivosti-formuvannja-novoyi-sistemi-ukrayinskoyi-molodizhnoyi-presi-naperedodni-rozvalu-srsr-1986-1991.html>. 9. Xazaradze O. I. *Students`ki ZMI. Mexanizmy` vy`svitlennya suchasny`x problem studentstva* [Elektronny`j resurs] / O. I. Xazaradze. – *Rezhym dostupu* : <http://masters.donntu.edu.ua>. 10. Chernyakov B. *Dzherela do istoriyi ukrayins`koyi presy` uchnivs`koyi ta students`koyi molodi (XIX – poch. XX st.)* NANU, LBN im. V. Stefany`ka, NDCz periody`ky`. – L`viv, 2005. – 116 s. 11. Shologon L. *Periody`chni vy`dannya ukrayins`ky`x students`ky`x tovary`stv Galy`chy`ny` yak dzherelo z istoriyi nacional`no-kul`turnogo ruxu ukrayinciv krayu u 60-x rr. XIX – na pochatku XX st.* / L. Shologon // *Naukovi pracj istory`chnogo fakul`tetu Zaporiz`kogo nacional`nogo universy`tetu, vy`p. XXXIV.* – Zaporizhzhya, 2012. – S. 288–29